

Seija Ridell:

Begriplighetens politik: reception av TV-nyheter ur ett kritiskt genreperspektiv.

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Tammerfors universitet, 1998, 331 s. (doktorsavhandling)

Seija Ridells doktorsavhandling som publicerades år 1998 visar att hennes licentiatavhandling (1994) titelval var framsynt: *Alla vägar leder till genren*. Redan i sin licentiatavhandling finner Ridell kopplingen till den genreteori hon ger epitetet kritisk, och som hon i sin doktorsavhandling beskriver som kulturforskningens "onystade tråd" (s. 45). Denna tråd är knuten till undersökningen om Nationwide-aktualitetsprogrammet, som utfördes i slutet av 1970-talet vid Birminghams forskningsenhet för samtida kultur, och speciellt till den självkritik David Morley (1981) riktade mot undersökningen.

I doktorsavhandlingen följer hon uttryckligen denna tråd 'djupare in i genren'. Hon konstaterar att Morley i sin kritik hade sökt en lösning på decoding-modellens problem med hjälp av genreteori. Ridell slår fast sitt förhållande till Morleys självkritik på följande sätt:

Enligt min mening lönar det sig att återvända till Morleys förslag. Trots det preliminära i de 'rättelser' han föreslår för encoding/decoding-modellen, erbjuder de användbara element för att utveckla ett brett och kritiskt, kulturellt rotat granskningssätt av betydelskapandets former och praktiker. En dylik 'socialiserad genreteori' skulle pocka på de av Hall gestaltade processerna, i vilka 'betydelsens atlas' naturaliseras och institutionaliseras för att gjutats till vardagsförnuftets byggstenar. Framförallt skulle den ha attraherats av det 'tolkande arbete' med vilket världen görs begriplig på basen av denna atlas. Empiriskt skulle den fördjupa sig i de sätt, med vilka receptionens betydelseprocesser utgör en del av produktionen och upprätthållandet av samhället och dess maktförhållanden. Det är frågan om ett projekt, som den nuvarande kulturella receptionsforskningen inte låter sig vidkännas av, och som den från sina nuvarande premisser inte ens skulle kunna gripa sig an. (s. 45; källhänvisningar och referenser avlägsnade)

Ridells eget projekt, kritisk genreforskning, tar i stället för intertextuell mångtydighet sikte på tendenser som förenhetligar betydelsegivandet. Dessa tendenser har en samhällelig och kulturell förank-

ring, men de står enligt Ridell också i relation till de sätt som kommunikationsindustrin utstakat för produktion och reception av massmediala texter. Hon understryker därtill det dynamiska i hennes definition av genre-begreppet, med vilket hon syftar på betydelseprocesserna som social och symbolisk verksamhet. De konvergerande tendenserna växer fram ur en verksamhet i vilken både textens producenter och mottagare deltar. Tanken av att genren sammanför olika perspektiv på massmedieproduktionens och -receptionens praktik och verksamhet återfinns i den brittiska kulturforskningen, och i detta sammanhang lyfter Ridell också fram frågan om läsningens primära roll. Denna roll är metodiskt viktig för att legitimera och därmed inkludera TV-nyhetstexternas analys som en del av Ridells forskningsgrepp. Vid forskning av hur genren skapas i massmedierna är det mao. inte likgiltigt t.ex. hur tv-nyheternas texter talar till mottagarna.

Med tanke på en empirisk analys innebär en dylik definition av genre att den massmediala verksamhetens olika skeden inte betraktas skilt från varandra. Vid textanalys tar man i beaktande de särskilda drag för textpraktiken, i vilken texten har producerats och då den färdigställt emottas. För analys av nyhetstext tar man sålunda i beaktande det sätt, på vilket nyhetsarbetets praktik med dess regler och konventioner fungerar. På motsvarande sätt försöker man foga en textanalys till texternas produktion och/eller reception. (s. 72)

Ridell frigör sig med sina metodologiska val från den utvecklingslinje som tom. kallats kvalitativ inom receptionsforskningen, till vilken Morley sökte sig i sitt eget forskningsarbete efter Nationwide-projektet. Detta steg, som också Morley tog, har beskrivits som en förflyttning från text till kontext, och har t.ex. inom forskningen av TV-nyheterna lett till analys av tittarnas 'nyhetstal' istället för analys av nyhetsinslagen eller -programmen. TV-nyhetspublikens nyhetstal är en viktig del också av Ridells forskningsgrepp: undersökningen bestod av 15 gruppdiskussioner, i vilka sammanlagt 45 personer från staden Tammerfors med omnejd deltog. Men i Ridells undersökning baserade sig

diskussionen på en för deltagarna förevisad TV-nyhetssändning och dess viktigaste inlag, och därtill kompletterades undersökningen med en jämförelse av forskarens egen tolkning. Som grund för sin egen analys sammanställde Ridell en översikt över de generiska dragen i nyhetstext och nyhetsproduktionens regler och konventioner.

Kombinationen av genre- och nyhetsteori och forskarens textanalys med publikens nyhetstal ger Ridells avhandling en ton, som knappast kan tolkas som en hyllning till ett semiotiskt motstånd. Det självklara i formen för nyheter granskad av textteorin blir allt mer uppenbart av Ridells analys, och tittarna tilldelas snarast en sido- eller utomstående roll. Ridell konstaterar också på basen av gruppdiskussionerna att formens osynlighet är en av nyheternas starkaste egenskaper för deras 'nyhetsmässighet' (s. 183). Då tittarna inte är medvetna av eller ifrågasätter formen godtar de nyhetsformens inbyggda, symboliska makthierarkier och sociala strukturer som sådana. Nyheterna är för tittarna en 'verklighetsmanifestation', och undergrävandet av detta fundament kan komma att rucka tittarnas 'ontologiska trygghet', förtroendet för vardagens självfallheter och kontinuiteten av ett tryggt liv.

Den kritiska pessimismen i Ridells slutsatser påminner om de anklagelser som många tidigare kritiska forskningsinriktningar har blivit utsatta för. Såsom Ridells arbete också påvisar lever och verkar det inom kommunikationsforskningen och dess angränsande områden ett flertal kritiska skolor. Ridells egen kritiska genreforskning grundar sig på kulturforskning som i sig själv beskrivits kritisk, till åtskillnad från de övriga inriktningar som spridit sig inom kulturforskningen. Gör Ridell sig skyldig till samma tänkesätt som 1970-talets kapitalismkritiker beskyldes för: att människorna som studeras reduceras till viljelösa objekt i en maktapparat?

Trots att Ridells slutsatser återspeglar pessimism, slår referensen till 1970-talets kapitalismkritik fel. I likhet med kapitalismkritiken är maktens problem förvisso central i Ridells arbete, men den kritiska kulturforskning som hon representerar ser makt snarare som övertalning än som underkuvande. I den brittiska kulturforskningens klassiska studier dryftades ju hur maktutövarnas objekt aktivt skapade sin underställda position.

Då man bedömer Ridells forskningsresultat är det viktigt att notera, att fastän 'nyhetskontraktet' och de tillhörande maktrelationerna tas för givna, var deltagarna i undersökningen också fullt kapabla till kritik. Detta framkom framförallt vid diskussionerna kring nyhetsrapporteringen om de arbets-

lösas brödköer. Samtidigt misstänker Ridell att diskussionens livlighet och intensitet berodde snarare på inlagets känslöväckande tema än på själva rapporteringen. I detta sammanhang lyfter hon fram en fråga som kunde ha behandlats mer ingående. Den gäller den verkan som själva undersökningssituationen har för att generera kritik bland deltagarna: "I diskussionen om TV-nyheternas betydelse i vardagen framkom det ju att nyheterna inte 'normalt' väcker desto mer diskussion. Det 'konstgjorda' i undersökningssituationen kunde ha fungerat som ett exceptionellt tillfälle att reagera på en specifik, kulturell smärtpunkt och att framföra sin åsikt om dess behandling." (s. 284)

Ridell återkommer till denna iakttagelse något senare och konstaterar att för tillfället erbjuds inte sådana offentliga diskussionsfora där 'vanliga människor' skulle ha rätt att uttrycka sin åsikt om 'gemensamma' angelägenheter (s. 295). Uppenbarligen har Ridells undersökning fungerat som ett dylikt offentligt forum. Från denna problematik öppnar sig diskussionen i avhandlingens slut i vilken Ridell inför ett nytt begrepp, offlik (fin. *julkiso*):

Till åtskillnad från vad t.ex. Dahlgren har framfört är det inte fruktbart att betrakta tillkomsten av offlik enbart som ett resultat av mötet mellan publiken och massmedietexter – rotade i offentligheten – utan den är givande att granska som en egenartad form för organisering och förverkligande av masskommunikation. Då ser man var publiken syftar på en grupp kunder (konsumenter) som använder massmedia produkter selektivt och privat, och där innebär offlik att man som intresserade aktörer (delaktiga medborgare) använder sin offentliga åsikts- och yttranderätt för gemensamma samhällseliga angelägenheter. Vidare beskriver publiken receptionsprocesserna långt såsom de för närvarande – som delar av massmediernas industri-kommersiella helhet – förverkligas. I offlik ingår däremot en utopisk aspekt. Den blottlägger den potential som möjliggör masskommunikationens offentliga funktionsduglighet, och som för att aktualiseras förutsätter en möjlighet att granska receptionens betydelseprocesser på ett sätt som avviker avsevärt från de nuvarande. (s. 296; referensen avlägsnad)

I slutet av sin avhandling drar alltså Ridell vid sidan om kulturforskningens också i offentlighetsteorins trådar. Det är intressant att jämföra hur Ridells infallsvinkel har ändrats sedan hennes licentiatavhandling. Den slutar med ett avsnitt, vars

nyckelbegrepp är 'kritisk pedagogik'. Målet för denna pedagogik var unga studerande inom journalistutbildningen, vilkas genremedvetenhet skulle utvecklas. Fastän hon redan i det sammanhanget åberopade den pionjäranda som kulturforskningen kräver – dvs. det att man förutom att tolka även måste sträva till att förändra – erbjöd hon samtidigt någon form av mediepedagogik som verktyg för förändringen. Begreppet offlik för kraven och metoderna för denna förändring betydligt längre. Då mediepedagogikens synvinkel obevekligen är mediecentrerad och söker förändringar i själva förhållandet till medierna, öppnar offlik en vidare vy mot massmediernas strukturer samt mot samhället och kulturen. Fastän det inte är frågan om en arbetarklassens revolution, tycks Ridell i alla fall påkalla någon form av revolution.

En dylik utopisk infallsvinkel är inte i sig självt av ondo. Men ändå skulle man ha önskat att Ridell

i sin avhandling även hade placerat ut mellanetapper. Exempelvis tanken om nyheternas receptionsundersökningar som ett kritiskt, offentligt forum kunde ha varit en öppning. Det är uttryckligen forskare som har rätt mycket att säga om utvecklingen av ett dylikt offentligt forum. Jag väntar med spänning på Ridells nästa drag.

Taisto Hujanen
Institutionen för journalistik
och masskommunikation
Tammerfors universitet

Översättning: *Thomas Slätis*